

В. В. Пилипенко

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

м. Старобільськ

ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ «ІРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ СРСР»

Радянський Союз, одразу після свого юридичного оформлення, заявив про наявність стратегічних інтересів на Близькому та Середньому Сході. Ірану, при цьому, відводилася роль провідника радянської близькосхідної політики й гаранта доступу Кремля до глобального ринку енергоресурсів.

Формування радянсько-іранської економічної співпраці у 1921 – 1941 рр. відбувалося на основі підписання, замість ліквідованих концесійних угод, рівноправних торгівельних договорів, що мали оздоровити економіку Ірану та розширити присутність на іранському ринку радянського капіталу.

Прагненням утримати Тегеран у фарватері своєї зовнішньої політики та офіційно встановити контроль над іранськими нафтогазовими потоками, витіснивши англійські монополії, пояснюється окупація радянськими військами Північного Ірану, що визначила характер радянсько-іранських відносин протягом 1941 – 1946 рр.

Початок «холодної війни» для Радянського Союзу ознаменувався втратою свого впливу на Іран, керівництво якого, особливо у 1946 – 1962 рр., перебувало під «ручним управлінням» з Білого Дому. Проте, саме у цей період, Іран починає позиціонувати себе як регіонального лідера, спроможного провадити самостійну зовнішню політику.

Тому й не дивно, що упродовж 1962 – 1979 рр. відбувається помітне потепління радянсько-іранських відносин, а у близькосхідній стратегії Радянського Союзу на перше місце виходить забезпечення незалежності важкої, металургійної та легкої промисловості Ірану від американського кредитування. Допомога Радянського Союзу у будівництві в Ірані промислових об'єктів створювало позитивний імідж радянської держави в іранському суспільстві, прив'язувало місцеву промисловість до виробничих

технологій й матеріалів радянського виробництва, а отже, створювало передумови до сталого радянсько-іранського економічного діалогу.

Економічний напрямок радянсько-іранської співпраці у 1979 – 1989 рр. втратив свою першочергову роль, поступаючись інформаційно-ідеологічній складовій.

Лобювання Москвою інтересів Ірану на засіданнях ООН, де вирішувалося питання припинення ірансько-іракської війни та подолання її наслідків, посилення антиамериканської пропаганди в іранському середовищі, з одночасним фінансуванням іранської опозиції лівого спрямування, мало сприяти формуванню образу США, як головного ідеологічного ворога, що стоїть на заваді перетворенню ІРІ на регіонального лідера, спроможного створити у Затоці, на основі ісламських цінностей, новий центр сили.

Підписання 22 червня 1989 р. між Радянським Союзом та Ісламською Республікою Іран Декларації про принципи відносин й дружньої співпраці та Довгострокової програми торгівельно-економічного й науково-технічного співробітництва наочно продемонстрували перехід радянсько-іранських відносин на якісно новий етап, який, насамперед, характеризувався позбавленням ідеологічного забарвлення «іранської політики СРСР» та формуванням більш прагматичного підходу. Разом з цим, дана угода залишала пострадянській Росії можливість впливати на економічні й політичні процеси на Близькому та Середньому Сході.

Отже, СРСР основну ставку під час реалізації політики щодо Ірану робив на економічну та інформаційно-пропагандистську складову. Однак, відсутність військової співпраці між державами на офіційному рівні, заборона діяльності прорадянськи налаштованих політичних партій, свідчила про нереалізованість Москвою основних завдань своєї близькосхідної політики. Як наслідок, Радянський Союз почав розглядатися Іраном виключно як додатковий важіль тиску на США й альтернативний ринок збуту енергетичних ресурсів.